

Oudste Kerstlied aller tijden in de Paaskerk

Zondag 15 december aanstaande kunnen Bachliefhebbers proeven van alweer de laatste cantate van dit jaar. De Bach Cantorij Baarn voert dan in de Paaskerk aan de Oude Utrechtseweg de adventscantate *Nun komm, der Heiden Heiland* uit. De interkerkelijke dienst, waarin ds. M. Los voorgaat, begint om 19.30 uur. Als solisten verwelkomt de cantorij Claudia Witlam, sopraan, Bernhardien de Jong, alt, Robert Buckland, tenor, en Janko Fraanje, bas. Organist is Henk van Zonneveld. Solisten, koor en orkest staan onder de inspirerende leiding van Bas Ramselaar.

Afscheid van Weimar

In het nu aflopende jaar heeft de Bach Cantorij het spotlicht gericht op de cantates die Bach tijdens zijn verblijf in Weimar (1708-1717) heeft gecomponeerd. Je zou verwachten dat de BCB haar Weimar jaar zou besluiten met BWV 61 met dezelfde titel, geschreven voor de eerste zondag van advent van 1714. Maar met een knipoog naar Bachs meest vruchtbare jaren als cantatecomponist viel de keuze op BWV 62, gecomponeerd voor de eerste zondag van advent op 3 december 1724. Tien jaar later, een koraalcantate, Leipzig dus.

Nun komm, der Heiden Heiland

Beide cantates (61 en 62) citeren in het openingskoor in woord en melodie het eerste couplet van *Nun komm der Heiden Heiland*, hymne nummer 1 uit de Luthers gezangbundel van 1524. Beide cantates zijn geschreven voor de eerste zondag van advent, de opening van het kerkelijk jaar. In de Leipziger versie sluit Bach, trouw aan het grondplan van zijn koraalcantatecyclus, BWV 62 af met een geharmoniseerde versie van het laatste couplet uit Luthers hymne. De aria's en recitatieven zijn bewerkingen van de tussenliggende coupletteksten van het koraal, mogelijk van de hand van Andreas Stübel, voormalig conrector van de Thomasschool, een man met een gedegen theologische achtergrond en beproefd cantatedichter.

BWV 62

De instrumentale bezetting van de cantate is bescheiden: hobo's, viool, altviool en continuo. De toegevoegde hoornpartij diende louter ter ondersteuning van de(zwakke?) sopranen uit het koor. Deze sobere bezetting verraadt de periode van bezinning die aanbreekt bij de eerste zondag van advent waarin de verwachting over de komst van de Messias voelbaar wordt gemaakt. Tijdens de kleine vastentijd tot kerstmis, de tempus clausum, werd er in Leipzig geen concertante muziek uitgevoerd in de kerk. Met de zes cantates in zijn Weihnachtsoratorium kon Bach weer alle toeters en bellen uit de kast trekken. Het openingskoor van BWV 62 is levendig en feestelijk van karakter. De tekst, *Nun komm ... et cetera*, sluit nauw aan bij de evangelielezing van die eerste zondag van advent: Mattheüs 21: 1-9, de beschrijving van Jezus' intocht in Jeruzalem, zachtmoedig en rijdend op de rug van een ezel. Het gaat hier nu even niet om de prelude van het Paasverhaal, maar om de vervulling van een profetie: de komst van een koning, een verlosser van alle volken. In de lange en dansante tenor aria wordt ons op uiterst elegante wijze kond gedaan van de aanstaande komst van dat Christuskind, een hemelskoning geboren uit een aardse vrouw. Het basrecitatief introduceert de Held van Juda, een oudtestamentische beschrijving van de verwachte messias. In de daaropvolgende strijdaria *Streite, siege, starker Held!* beschrijft de

bas niet alleen de kwetsbaarheid van het Christuskind, maar ook de strijd die Jezus in zijn leven zal moeten leveren.

Een groter contrast na deze heroïsche Händeliaanse aria is nauwelijks denkbaar: in acht maten betovert Bach ons met een allerliefst recitatief-duetje. Sopraan en alt, zingende zusjes in parallelle tertsen en sexten, bejubelen met vrolijk getuitede lipjes aan de rand van het kribje de komst van de langverwachte. Het afsluitend koraal is een sobere loftuiting op de heilige drievuldigheid in alle eeuwigheid. Niets meer maar vooral ook niets minder.

Veni redemptor Gentium

De oudste Christenen kenden al hymnen; denk aan de lofzangen van Maria (*Magnificat*) of Simeons hymne *Nunc dimittis*.

Nun komm, der Heiden Heiland is de Duitse wat strompelende ‘vertaling’ door Luther van een niet-gregoriaanse hymne *Veni redemptor gentium* (kom, verlosser der volken). Schepper van dit oudste kerstlied aller tijden was Ambrosius, rond 339 in Trier geboren als zoon van een Romeinse prefect over Gallië. In 374 werd hij bisschop van Milaan waar hij ook stierf (397). De Ambrosiaanse hymnen van zijn hand, daterend uit de late 4^e eeuw zijn de oudste vorm van kerkelijke liturgische zangkunst. Hun populariteit in de vroege kerk verkregen ze door de gemakkelijke verstaanbaarheid en de ongecompliceerde, volksaardige melodieën die door iedereen meegezongen konden worden. Elf eeuwen later stond Luther iets soortgelijks voor ogen toen hij zijn hymnenbundel in de volkstaal samenstelde. Nu snappen we ook wie die heidenen zijn ....

De kracht van een melodie

Organist Henk van Zonneveld stemt altijd heel secuur zijn orgelwerken af op de gekozen cantates, zowel muzikaal als inhoudelijk. Dat is aanstaande zondag niet anders. Dat Bach de aansprekende melodie van *Nun komm, der Heiden Heiland* omarmde, blijkt wel uit de terugkeer ervan in drie cantates (36, 61 en 62), uit twee koraalbewerkingen voor orgel en vooral uit de drie orgelpreludes die Bach in Leipzig componeerde, BWV 659, 660 en 661. Van Zonneveld speelt 15 december BWV 599, nog gecomponeerd in Weimar, en de meest beroemde versie BWV 659 waarin Bach op onovertroffen wijze de grandeur van deze melodie gestalte geeft, triest en troostend, kwetsbaar en hoopvol tegelijk. Retorica in optima forma.

Zondag 15 december, de dag waarop Mandela zijn laatste rustplaats krijgt. Onlangs nog vergeleken met Gandhi of Luther King, 20ste eeuwers aan wie ook messiaanse kwaliteiten werden toegeschreven.

Maak een sprong in de tijd en spring via 1724 en 1524, dwars door oorlogen, revoluties, zwarte plagen en volksverhuizingen heen naar Milaan eind 4de eeuw, denk aan die Ambrosiaanse hymne *veni redemptor gentium*, de oerversie van *Nun komm, der Heiden Heiland*, kom verlosser aller volken..... overwin ruim 16 eeuwen.

Vanaf 19.30 uur staat de Paaskerk voor u open.

Verzoeken dit vignet bij het artikel te plaatsen en –indien mogelijk– een foto van Robert Buckland (tenor) en/of een afbeelding van het mozaïekportret van kerkvader Ambrosius (339-397) (zie overige bijlagen)